

מדרש

לעתידי לבוא יאמרו אומות העולם: רבונו של עולם, תנה לנו את התורה מראש ונקיים את מצוותיה. אמר להן הקב"ה: שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת? אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה... ומדוע קרא לה מצוה קלה? משום שאין בה חסרון כיס (כלומר שאינה מצריכה הוצאה כספית מרובה). מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר (=מוציא) עליהם חמה כמו בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר: ננתקה את מוסרותינו ונשליכה ממנו עבותימו (תהלים ב, ג)... והאמר רבא: מצטער פטור מן הסוכה! נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי?!

עבודה זרה ג; בתרגום חופשי

(א) מדוע אומות העולם ביקשו הזדמנות נוספת לקיים את מצוות התורה?

(ב) מה בא ללמדנו המשפט: "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת"?

(ג) מדוע לדעתך הקב"ה ניסה את אומות העולם דווקא במצוות סוכה?

(ד) מדוע אומות העולם בעטו בסוכה?

(ה) מה כוונת המשפט האחרון?

תשובות:

(א) כדי ליטול שכר על קיומן.

(ב) המשפט בא ללמד, בהקשר הנוכחי, כי מי שקיים מצוות בעולם הזה (מי שטרח בערב שבת) יקבל שכר בעולם הבא (יאכל בשבת). אומות העולם לא קיימו את המצוות בעולם הזה, ולכן לא מגיע להם שכר בעולם הבא. עם זאת, כפי שמסופר מיד בהמשך, הקב"ה נענה לבקשתם ונותן להם הזדמנות שנייה לקיים מצווה קלה היא מצוות סוכה.

(ג) המהרש"א (חידושי אגדות, על אתר) כותב כי הסיבה לכך שהקב"ה ניסה אותם דווקא במצוות סוכה היא משום "שרמזו להם במצוות סוכה שהיה להם לקיים המצוות בעוה"ז – שדומה לסוכה ודירת עראי". עוד ייתכן לומר כי הקב"ה רצה לנסות אותם במצווה קלה – שאינה כרוכה בהוצאה כספית מרובה – כדי שאכן ינסו לקיים את המצווה, ולא יתייאשו מראש.

(ד) האומות יצאו מן הסוכה ובעטו בה עקב החוס הכבד ששרר. הקושי לקיים את המצווה גרם להם אפוא לבעוט בסוכה בפרט ובמצווה בכלל.

(ה) הגמרא מקשה ושואלת הרי "אמר רבא: מצטער פטור מן הסוכה", ומכאן עולה כי אומות העולם נהגו כשורה שעה שיצאו מן הסוכה, שהרי הם הצטערו עקב החוס הכבד, ולכן היו פטורים ממנה; והיא מתרצת: "נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי". כלומר: נכון שהמצטער פטור מן הסוכה, אבל למה לבעוט בה?!

נקודה למחשבה

השבוע עסקנו באגדה המספרת על הניסיון הכושל של האומות להידמות לישראל ולקיים את המצוות. מעבר לכך יש לשאול: מהו המסר של האגדה?

הרעיון שעומד ביסודה של אגדה זו הוא, שאין לאומות העולם חפץ בקיום המצוות, וממילא כאשר הם נתקלים בקושי מסוים בקיומה של מצווה הם בועטים בה. כנגד זה, ישראל חפצים לעשות את רצון ה' ולקיים את מצוותיו (וכדברי הרמב"ם המצוטטים להלן), ולפיכך אף אם לא הצליחו לקיים את המצווה – מחמת חוס, קור או כל קושי אחר – אין הם בועטים בה, אלא מצטערים על כך שלא עלה בידם לקיימה.

דבריו של רבא "מצטער פטור מן הסוכה" מלמדים כי כאשר אדם מצטער עקב השהות בסוכה הוא פטור ממנה. אך בהקשר הנוכחי דומה שהם באים גם ללמד כי האדם מישראל מצטער על כך שלא עלה בידו לקיים את המצווה (כפי שמסביר הרב חרל"פ, דבריו מובאים להלן).

לסיכום: המצטער אמנם פטור ממצוות הסוכה; ואולם מעלתו נעוצה ברצונו הטוב, לקיים את המצווה, ובצער על ההחמצה.

שווה ציטוט

מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני... לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו.

רמב"ם, הלכות גירושין ב, כ

בעת שבכל לב ובכל נפש רוצה האדם בעומק של חפץ אדיר להיות הולך בתום וביושר, להיות צדיק פועל צדקות, להיות ישר הולך נכוחות... אע"פ שהדרכים המעשיים אינם עדיין כלל סלולים לפניו, ואבני נגף הם מלאים, אבל הרצון להיות טוב זהו רוח גן עדן אלהים, המנשב בנשמה וממלא אותה אושר אין קץ.

הרב קוק, אורות התשובה טז, ג

לעתידי יטענו [=אומות העולם] כלום כפית עלינו הר כגיגית... לאמור שגם בישראל לא היה ברצון חלילה, אולם תבוא ההוראה על זה מבעייתם בסוכה, להורות שאין למו [=להם] כל חשק למצוה ואינם מצטערים על מה שהגיעו לפטור, שמצטער פטור מן הסוכה, בניגוד לישראל דלא בעיטי [=שלא בועטים] במצוות חלילה, ומצטערים על שנפטרו מהמצות.

הרב חרל"פ, מי מרום ז', עמ' קעג-קעד

הרצון הטוב אינו טוב ע"י מה שהוא גורם או מצליח לעשות, לא ע"י הכשרתו להשגת איזו מטרה שהיא, כי אם טוב הוא מכוח רציתו בלבד, כלומר כשהוא לעצמו... ואף אם, מחמת פגעי גורל קשים... חסר הרצון הזה כל יכולת להגשים את כוונתו; ואף אם כל מאמציו הגדולים ביותר ישובו ריקם ולא יהא כאן אלא הרצון הטוב (ודאי לא כחשק גרידא כי אם כשימוש בכל האמצעים שברשותו), בכל זאת יהא הרצון עומד ומבהיק כאבן חן, כדבר שערכו המלא בו בעצמו.

ע' קאנט, הנחת יסוד למטפיסיקה של המדות, עמ' 20